

KONSTITUCINĖ TEISĖ

KONSTITUCIJOS INTERPRETAVIMO PRINCIPAI IR RIBOS

Dr. Vytautas Sinkevičius

Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Konstitucinės teisės katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius
Telefonas 271 45 46
Elektroninis paštas ktk@mruni.lt

Pateikta 2004 m. rugsėjo 8 d.

Parengta spausdinti 2005 m. gegužės 16 d.

Pagrindinės sąvokos: Konstitucija, Konstitucijos normos ir principai, Konstitucinio Teismo doktrina, Konstitucijos raidė, Konstitucijos dvasia, Konstitucijos samprata, konstitucinio reguliavimo visuma, Konstitucijos aiškinimas, priesaika, apkalta.

S a n t r a u k a

Straipsnyje pateikiama Konstitucijos samprata, kuri suformuluota Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje. Parodoma, kad Konstitucija – tai ne vien jos tekstas, ne vien joje įtvirtintos teisės normos: Konstituciją sudaro jos normos, konstituciniai principai, taip pat Konstitucinio Teismo doktrina, atskleidžianti Konstitucijos normų ir principų turinį. Konstitucija yra sudėtinga teisinė realybė, atspindinti joje įtvirtintų vertybių ir siekių sistemą. Atskleidžiamas Konstitucijos normų ir principų santykis, nurodomi Konstitucijos aiškinimo metodai, kuriuos taiko Konstitucinis Teismas, apibrėžiamos Konstitucijos aiškinimo ribos.

1. Konstitucija, kaip ir kiekvienas teisės aktas, turi būti aiškinama, nes „aiškinimas reikalingas tam, kad išvengtume nesusipratimo arba pašalintume tą nesusipratimą, kuris atsirastų, jeigu nebūtų paaiškinimo“ [1]. Aiškinti reikia ir „aiškias“ teisės normas, nes aiškumas yra reliatyvus dalykas. Taisyklė „*lex clara non sunt interpretanda*“ (aiškios teisės normos aiškinti nereikia) Konstitucijos atžvilgiu negalioja vien dėl to, kad Konstitucija – tai ne vien jos tekstas, ne vien joje įtvirtintos teisės normos.

2. Konstitucijos interpretavimą lemia įvairūs veiksniai, vienas iš jų – pačios Konstitucijos samprata. Konstitucinis Teismas, savo ankstesniuose nutarimuose dažniausiai apsiribodavęs lakonišku konstatavimu, jog Konstitucija yra vientisas ir tiesiogiai taikomas aktas [2], kad Konstitucija yra pagrindinis įstatymas, turintis aukščiausią teisinę galią įstatymų hierarchinėje sistemoje [3], pastaraisiais metais akcentuoja tai, kad *Konstituciją sudaro jos normos ir principai, taip pat Konstitucinio Teismo doktrina*, atskleidžianti konstitucinių normų ir principų turinį, joje įtvirtintas vertybes. Visapusiškas ir gana išsamus Konstitucijos apibūdinimas suformuluotas Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarime. Šiame Konstitucinio Teismo nutarime pabrėžiama Konstitucijos kaip sudėtingos teisinės realybės, atspindinčios joje įtvirtintų vertybių ir siekių sistemą, prasmė. Nors Konstitucijoje įtvirtintas teisinis reguliavimas visada turi tam tikrą tekstinę formą, turi tam tikrą kalbinę išraišką, tačiau Konstitucija – ne vien jos tekstas, ne vien joje įtvirtintos teisės normos. Konstitucija – tai ir joje įtvirtintos tokios giluminės, pamatinės vertybės, kurios gali neturėti konkrečios tekstinės išraiškos, kurios yra išvedamos (kurias atspindi) iš konstitucinių normų ir konstitucinių principų, kurios išvedamos iš viso konstitucinio reguliavimo visumos. *Konstitucija turi ne tik raidę, bet ir dvasią*. Ją atspindi Konstitucijos

tekstas ir konstituciniai principai. Todėl Konstitucijos teksto, jos raidės negalima aiškinti ir taikyti taip, kad būtų paneigti Konstitucijos principai, jos dvasia, kad būtų iškreipiama Konstitucijos, kaip svarbiausių Tautos vertybių sistemą įtvirtinančių ir ginančių, visai teisės sistemai gaires nubrėžiančio akto pamatinė, giluminė prasmė [4]. Konstitucijos dvasia yra juridizuojama Konstitucinio Teismo doktrinoje.

Konstitucinis Teismas laikosi nuostatos, kad tarp konstitucinių normų ir konstitucinių principų negali būti ir nėra priešpriešos, kad būtent konstituciniai principai organizuoja į darnią sistemą visas Konstitucijos nuostatas, neleidžia, kad Konstitucijoje būtų vidinių prieštaravimų ar tokio jos aiškinimo, kai iškreipiama ar paneigiama kurios nors Konstitucijos nuostatos prasmė, kuri nors Konstitucijoje įtvirtinta ir saugoma vertybė. Požiūris į Konstituciją kaip į pamatinį, visą teisės sistemą grindžiančių principų rinkinį (sistemą) [5] nepaneigia Konstitucijos normatyviškumo, „nes bendrieji konstituciniai principai vis tiek yra pripildyti normatyvinės materijos“ [6].

3. Konstitucijos principų vaidmuo dar tik pradedamas apmąstyti Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje. Atskleisti konstitucinio principo turinį ne visada lengva vien dėl to, kad ne visi konstituciniai principai yra įtvirtinti *expressis verbis* Konstitucijos normose – nemažai konstitucinių principų yra išvedami iš konstitucinių normų, iš kitų konstitucinių principų, iš konstitucinio teisinio reguliavimo visumos. Iš konstitucinių principų išsirutulioja ištisas teisinių konstrukcijų tinklas, nes pati konstitucinių principų sistema yra savotiškas „tinklas“, kurio įvairūs elementai tarp savęs susiję sudėtingais determinaciniais ir koordinaciniais ryšiais [7].

4. Konstitucijoje nustatyta, kad tam tikros jos nuostatos gali būti pakeistos tik referendumu, o kitas nuostatas gali pakeisti Seimas. Tai nereiškia, kad nuostatos, kurios gali būti keičiamos tik referendumu, turi didesnę teisinę galią ar yra labiau privalomos negu kitos Konstitucijos nuostatos. Konstitucinis Teismas, interpretuodamas Konstituciją, laikosi nuostatos, kad *visas be išimties Konstitucijos tekstas, visos Konstitucijos normos ir principai turi vienodą teisinę galią*. Tačiau konstitucinių normų ir konstitucinių principų norminis turinys (krūvis) yra skirtingi. Konstitucinių principų norminis turinys yra nepalyginamai didesnis. *Norminį krūvį turi ir Konstitucijos preambulė*. Konstitucijos preambulės nuostata, jog Tauta siekia „atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės“ nėra, kaip kartais teigiama, vien filosofinio-politinio pobūdžio kategorija [8]. Šioje nuostatoje pavartotų sąvokų turinys negali būti atskleidžiamas vien tik Konstitucijos rašytiniu tekstu. Konstitucijos preambulėje įtvirtintas atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės siekis Konstitucinio Teismo nutarimuose neretai įvardijamas kaip imperatyvas, kuris yra neatskiriama susijęs su konstituciniu teisinės valstybės principu, kitais konstituciniais principais ir kuris dažnai būna svarbus argumentas sprendžiant, ar ginčijamas įstatymas, kitas teisės aktas neprieštarauja Konstitucijai.

5. Suvokiant Konstituciją kaip joje įtvirtintų teisės normų ir principų visumą, kaip vientisą ir darnią sistemą, kurioje visos nuostatos tarpusavyje yra suderintos, tarp kurių yra pusiausvyra, konstatuotina, kad *Konstitucijoje nėra spragų, kad tarp atskirų Konstitucijos nuostatų nėra prieštaravimų, kad visos konstitucinės nuostatos, taip pat ir jos preambulė, yra tos pačios – aukščiausiosios teisinės galios, kad tik Konstitucija – vienintelis teisės aktas – savo prigimtimi yra steigiamos valdžios (suverenios valdžios) pirminis teisės aktas, tikrasis ir vienintelis visos teisės sistemos teisiškumo matas*. Konstitucija – tai aukščiausioji nacionalinė teisė, teisė *par excellence*, kurios teisiškumas nekelia abejonių [9]. Visų kitų nacionalinių teisės aktų (įstatymų ir poįstatyminių teisės aktų) teisiškumas yra tik preziumuojamas, jų teisiškumas yra reliatyvus, nes patikrinus jų konstitucingumą gali būti konstatuota, jog jie neatitinka Konstitucijos.

Tokia *konstituciocentrinė* teisės sistemos samprata suponuoja, kad Konstitucija yra visą teisės sistemą integruojantis ir visą teisinį reguliavimą nukreipiantis, jo turinį lemiantis teisės aktas. Visa kita teisė – vadinamoji ordinarinė teisė – turi atitikti aukščiausiąją teisę, t. y. Konstitucijos teisę [10]. Pagal Konstituciją negali būti tokių įstatymų, kitų Seimo išleistų teisės aktų, tokių Vyriausybės ar Respublikos Prezidento išleistų teisės aktų, kurie *negalėtų būti tiriama jų atitikties Konstitucijai požiūriu*. Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad jis turi įgaliojimus tirti *ne tik galiojančių, bet ir jau negaliojančių įstatymų, kitų teisės aktų atitiktį Konstitucijai, taip pat priimtų ir oficialiai paskelbtų, bet dar neįsigaliojusiu įstatymų, kitų teisės aktų atitiktį Konstitucijai, taip pat turi įgaliojimus tirti teisės aktų atitiktį Konstitucijai nepriklausomai nuo to, ar jie būtų pažymėti slaptumo, konfidencialumo ar kuria nors kita žyma* [11].

Teisės sistemoje Konstitucijos teisė išskirtina ne horizontaliu, kuris iki šiol labai paplitę teisinėje literatūroje, bet *vertikaliu* teisės sistemos diferencijavimo pjuviu – tik tokiu atveju ši aukščiausioji teisė gali būti kitų teisės šakų pagrindas, gali būti kitų teisės normų teisiškumo matas [12].

6. Konstitucijos kaip aukščiausios teisės, kuria grindžiama visa nacionalinės teisės sistema, sampratą koreguoja narystė Europos Sąjungoje. Iš šios narystės kylantys valstybės įsipareigojimai suponuoja, kad nacionalinė teisės sistema jau nebėra (nebus) grindžiama vien Konstitucijos viršenybe. Įstatymai, poįstatyminiai aktai negali prieštarauti Europos Sąjungos institucijų (Europos Parlamento, Tarybos, Komisijos) priimtoms *reglamentams*, nes jie pagal Europos Bendrijų sutarties 249 straipsnį taikomi visuotinai, yra privalomi visa apimtimi ir tiesiogiai taikomi visose valstybėse narėse. Įstatymais, poįstatyminiais aktais nustatomas teisinis reguliavimas negalės prieštarauti ir Europos Sąjungos institucijų priimtų *direktyvų* tikslams, nes direktyvose keliami tikslai yra privalomi kiekvienai valstybei, kuriai jie skiriami, o valstybės vyriausybė gali pasirinkti tik jų įgyvendinimo formas ir metodus. Akivaizdu, kad nauja teisinė realybė daro neišvengiamas tokias Konstitucijos pataisas, kurios atspindėtų Europos Sąjungos teisės viršenybę (viršenybę tose srityse, kurios numatytos Europos Sąjungos steigimo sutartyse ir sutartyse, kuriomis prisijungiama prie šių steigimo sutarčių). Seimas 2004 m. liepos 13 d. papildė Lietuvos Respublikos Konstituciją konstituciniu aktu „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“, kuriame nustatė, kad „Europos Sąjungos teisės normos yra sudedamoji Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis. Jeigu tai kyla iš sutarčių, kuriomis grindžiama Europos Sąjunga, Europos Sąjungos teisės normos taikomos tiesiogiai, o teisės normų kolizijos atveju jos turi viršenybę prieš Lietuvos Respublikos įstatymus ir kitus teisės aktus“. Ši nuostata aiškiai neatsako į klausimą, koks yra Europos Sąjungos teisės santykis su Konstitucijoje įtvirtintu jos viršenybės principu, nes iš jos neaišku, prieš kokius teisės aktus kolizijos atveju turi viršenybę Europos Sąjungos teisės aktai: ar tik prieš Lietuvos Respublikos įstatymus ir poįstatyminius teisės aktus, ar formuluotė „*prieš kitus teisės aktus*“ reiškia, kad Europos Sąjungos teisės aktai turi viršenybę ir prieš Lietuvos Respublikos Konstituciją? Neatmestinas ir toks požiūris, kad remiantis minėta Konstitucijos nuostata *nacionalinė teisės sistema ateityje bus vis labiau grindžiama tuo – pačios nacionalinės Konstitucijos leidžiamu – kažkuo aukštesniu negu nacionalinė Konstitucija, t. y. Europos Sąjungos teise*, kad nacionalinės Konstitucijos (nuostatų) interpretavimo turinį vis labiau lems Europos Teisingumo Teismo jurisprudencija, nes kaip dar 1964 m. konstatavo Europos Teisingumo Teismas, „tai, kad valstybės perduoda Bendrijai iš savo vidaus teisės sistemos teises ir įsipareigojimus, kylančius iš Sutarties, reiškia nuolatinį jų suverenų teisių apribojimą (*Costa v. ENEL byla*) [13], taip pat Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencija, kuri yra teisės aiškinimo šaltinis [14].

7. Interpretuoti Konstitucijos tekstą – reiškia suteikti jam teisinį gyvenimą. Atskleisti net ir „paprasčiausių“ Konstitucijos normų tikrąjį, giluminį turinį ne visada lengva. Dar sudėtingiau atskleisti konkrečių konstitucinių principų turinį, jų apimtį. Ir ne vien dėl to, kad konstituciniai principai neretai nėra įtvirtinti *expressis verbis*, kad juos tenka išvesti iš įvairių Konstitucijos normų ir nuostatų, taip pat ir iš kitų Konstitucijos principų. *Konstitucinių principų turinys negali turėti kokio nors išsamaus (baigtinio) apibrėžtumo, jų turinys turi daugybę įvairių aspektų*; tačiau konstituciniai principai visada turi aiškiai apibrėžtą savo pamatinę prasmę, jie visada atspindi pagrindines, fundamentalias vertybes, kuriomis grindžiama Konstitucija; konstituciniai principai yra savotiškas konstitucinio reguliavimo „karakasas“, ant kurio „lipdoma“ norminė medžiaga.

8. Kokia yra konstitucinių principų teisinė galia? Tai Konstitucijos galia; konstituciniai principai *ir saisto, ir įpareigoja*; principai *kreipia ir determinuoja* Konstitucijos aiškinimą, jie diktuoja tam tikrą rezultatą, tačiau ne visada griežtai; principai lieka nepakitę net ir tada, kai ne jie „paima viršų“ [15]. Tarp principų, kaip ir tarp normų, irgi galima tam tikrą „konkurenciją“, tačiau ir tarp jų yra balansas.

9. Konstitucinis Teismas suvokia Konstituciją kaip darnią normų ir principų sistemą, todėl ne viename savo nutarimų yra konstatavęs, kad *negalima vienu Konstitucijos principų ir normų aiškinti paneigiant kitų principų ir normų esmę*. Paneigus vieną ar kitą Konstitucijoje įtvirtintą principą, būtų pažeista konstitucinių principų ir vertybių pusiausvyra, iškreipta konstitucinio reguliavimo esmė. *Konstitucija aiškintina remiantis tik ja pačia, jos pačios logika, jos normų ir principų sąryšiais ir sąveika, konstituciniu visuminiu reguliavimu. Konstitucijos normų ir principų, konstitucinio reguliavimo turinio negalima aiškinti remiantis įstatymais ar kitais teisės aktais, neva konkretizuojančiais Konstituciją, nes taip būtų paneigta Konstitucijos viršenybė teisės sistemoje* [16].

Konstitucinis Teismas, interpretuodamas Konstituciją, „išlygina“ konstitucinio reguliavimo neaiškumus, pašalina dviprasmybes, sukonkretina sąvokų ir formuluočių turinį, „suderina“ tarpusavyje Konstitucijos normas ir konstitucinius principus. Tikrasis konstitucinio reguliavimo turinys gali būti atskleistas tik tuomet, *kai konstitucinės normos yra analizuojamos konstitucinių principų kontekste*. Tai reiškia, kad konstituciniai principai nėra „greta“ normų, nėra „šalia“ jų – konstituciniai principai perrašeliai Konstitucijos normas, lemia jų turinį, kreipia juose įtvirtintą teisinį reguliavimą, kitaip tariant – yra konstitucinių normų pamatas. Toks požiūris leidžia Konstituciniam Teismui atskleisti vis naujus

konstitucinio reguliavimo aspektus, realiai įgyvendinti „gyvosios“ Konstitucijos idėją, neleidžia Konstitucijos raidei dominuoti prieš Konstitucijos dvasią. Toks požiūris leidžia Konstituciniam Teismui nubrėžti tam tikrus konstitucinius orientyrus, kuriais turi toliau vadovautis teisėkūros subjektai, teisinė praktika.

Būtent todėl, kad Konstitucija yra vientisas aktas, kad ją sudaro įvairios nuostatos: ir konstitucinės normos, ir konstituciniai principai, kad tarp Konstitucijos raidės ir jos dvasios negali būti ir nėra priešpriešos, Konstitucinis Teismas pabrėžia, kad aiškinant Konstituciją negalima apsiriboti vien lingvistiniu (pažodiniu) jos aiškinimu; *aiškinant Konstituciją taikytini įvairūs teisės aiškinimo metodai*: sisteminis, bendrųjų teisės principų, loginis, teleologinis, įstatymų leidėjo ketinimų, precedentų, istorinis, lyginamasis ir kt. Tik šitaip – visapusiškai – aiškinant Konstituciją yra sudaromos prielaidos realizuoti jos, kaip visuomenės sutarties ir aukščiausios teisinės galios akto, paskirtį, užtikrinti, kad nebus nukrypta nuo Konstitucijos prasmės, kad nebus paneigti Konstitucijos principai, jos dvasia ir kad gyvenime bus paisoma, bus įtvirtintos tos vertybės, kuriomis Tauta grindžia savo pačios priimtą Konstituciją.

10. Pabrėžtina, kad *Konstitucija aiškintina taip, kad būtų užtikrintas konstitucionalizmas*. Konstitucijos buvimas savaime nereiškia, kad yra konstitucionalizmas. Konstitucionalizmas – tai daugiau negu Konstitucija; tai toks Konstitucijos įgyvendinimas ir toks jos gyvenimas, koks yra preziumuojamas pačioje Konstitucijoje, kuris kyla iš pačios Konstitucijos. Konstitucijoje įtvirtintas žmogaus teisių ir laisvių prioritetas, privati nuosavybė, ūkinės veikos laisvė ir iniciatyva suponuoja *liberalistinį visuomenės organizavimą – kartu tai turėtų suponuoti ir atitinkamą interpretuotojų, t. y. Konstitucinio Teismo „nusistatymą“ interpretuojant Konstituciją, užtikrinant konstitucionalizmą*.

11. Kiek plačiai kiekvienoje nagrinėjamoje byloje turi būti atskleidžiamos Konstitucijos nuostatos, su kuriomis yra „palyginamas“ ginčijamas įstatymas ar kitas teisės aktas? Tai priklauso ir nuo ginčijamo įstatymo (ar kito teisės akto) turinio, taip pat ir nuo to, ar Konstitucijos straipsnis (nuostata) jau buvo tyrinėti ankstesnėse bylose. Yra tokių Konstitucinio Teismo nutarimų, kuriuose pareiškėjo ginčijamo akto tyrimui skirta visiškai nedaug vietos, o daugiausia dėmesio sutelkimas į Konstitucijos nuostatų turinio atskleidimą [17]. Tačiau yra ir tokių nutarimų, kuriuose pasitenkinama tik būtinu argumentacijos minimumu (taikoma vadinama „argumentacijos pakankamumo“ taisyklė), apsiribojama ankstesniuose Konstitucinio Teismo nutarimuose išdėstytų Konstitucijos nuostatų turinio pakartojimu [18].

Pastaraisiais metais ryškėja tendencija, kad tais atvejais, kai įstatymas, kitas teisės aktas tiriamas tokių Konstitucijos straipsnių (nuostatų) atitikčiai, kurie dar nebuvo atskleisti Konstitucinio Teismo nutarimuose ar yra atskleisti tik fragmentiškai, Konstitucinis Teismas linkęs gana išsamiai atskleisti konstitucinių nuostatų turinį. Galima teigti, kad pastaraisiais metais ėmė dominuoti toks Konstitucinio Teismo požiūris, jog Konstitucinis Teismas turi ne tik atsakyti į pareiškėjo iškeltą klausimą, ar jo ginčijamas įstatymas (kitas teisės aktas) neprieštarauja Konstitucijai, bet ir *kuo išsamiau atskleisti Konstitucijos teisinį turinį. Būtent Konstitucijos teisinio turinio atskleidimas tampa svarbiausia Konstitucinio Teismo misija*.

12. Konstitucija – tai lyg tam tikri rėmai, apibrėžiantys, kas yra teisiškai būtina ir kas yra teisiškai galima; peržengus šiuos rėmus kyla grėsmė visuomenės ir valstybės gyvenimo pamatams. Konstitucijos stabilumas yra didelė vertybė, nes tai yra svarbiausia sąlyga, kad būtų užtikrintas politinės realybės tęstinumas (nuspėjamumas), kartu ir ekonominės, socialinės, moralinės realybės tęstinumas ir nuspėjamumas (prognozuojamumas). Tačiau Konstitucija, kaip „tobula teisė“, kaip „ideali norma“ (kaip idealus konstitucinis modelis) kiekvieną kartą yra uždedama ant pasikeitusios, pagal šį modelį dar neorganizuotos, terpės, todėl labai svarbu, kad naujai besiformuojantys santykiai nenukryptų nuo Konstitucijos nustatytų parametrų. Apibrėždamas šiuos parametrus Konstitucinis Teismas turėtų ieškoti galimybių (išnaudoti visas galimybes) *interpretuoti Konstituciją taip, kad ji būtų pritaikyta besikeičiantiems visuomenės poreikiams, kad galėtų atlikti jai tenkančias funkcijas, leistų adekvačiai reaguoti į naują tikrovę. Tai galima padaryti tik plečiamai aiškinant Konstituciją, ypač konstitucinius principus*. Tik tuomet, kai Konstitucija „nesileidžia“ interpretuojama, ji turėtų būti keičiama ar papildoma. Be abejo, šis, teisės literatūroje jau daug kartų išsakytas požiūris, ne visiems priimtinas. Ypač politikams, kurie neretai sunkiai susitaiko su mintimi, kad dar kas nors kitas, be jų pačių – šiuo atveju Konstitucinis Teismas – gali „kurti“ Konstituciją.

13. Ar Konstitucinis Teismas interpretuodamas Konstituciją kartu „kuria“ Konstituciją? Plačiaja šio žodžio prasme – taip. Jeigu Konstitucinis Teismas „kuria“ Konstituciją, tai kokių būdu pagal Konstituciją tai gali būti daroma: ar Konstitucija, kūrybiškai aiškinama, yra „papildoma“, ar „taisoma“? Konstitucinis Teismas taiko ir *interpretatio praeter legem* (teisės aiškinimas papildant), kai interpreta-

vimas nekeičia Konstitucijos normų teksto prasmės, o tik atskleidžia galimas įvairias tekste vartojamų žodžių prasmes [19], ir tokį Konstitucijos interpretavimą, kai *Konstitucijos tekstas iš esmės yra „pataisomas“*, t. y. kai išaiškinta teisės normos prasmė iš esmės neatitinka Konstitucijos teksto, bet atitinka Konstitucijos principus [20]. Dažniausiai Konstitucija interpretuojama taip, kad išaiškinto teksto prasmė yra platesnė nei jos teksto prasmė. Tačiau kai kalbama apie Konstitucinio Teismo kuriamą „naują“ teisę, iš esmės turėtume *kalbėti ne apie tai, kad Konstitucinis Teismas pakeičia įstatymų leidėją, o apie tai, kad Konstitucinis Teismas iš Konstitucijos normų ir principų išveda tam tikro konstitucinio teisinio reguliavimo modelį, leidžiantį konstitucinių santykių subjektams veikti taip (nustatyti tokį teisinį reguliavimą), kad tai būtų suderinama su Konstitucija*. Konstitucinis Teismas nekeičia Konstitucijos normų, kurias interpretuoja; Konstitucinis Teismas nekuria Konstitucijos normų naujų hipotezių, dispozicijų ar sankcijų. Konstitucinio Teismo pateiktas interpretavimas tik atskleidžia, „objektyvizuoja“ Konstitucijoje įtvirtintą reguliavimą, t. y. įpareigoja konstitucinių santykių subjektus veikti (įpareigoja įstatymais, kitais teisės aktais nustatyti tokį teisinį reguliavimą) neperžengiant esamos konstitucinės normos, esamo konstitucinio principo, taigi – esamo konstitucinio reguliavimo ribų.

14. Daugiausia diskusijų kyla dėl konstitucinių principų aiškinimo – būtent juos „atskleidžiant“ iš esmės gali būti suformuotas (nustatytas) toks konstitucinis reguliavimas, kuris neretai ne tik politikų, bet ir teisininkų iš anksto buvo sunkiai numanomas.

Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje yra nemažai nutarimų, kuriuose Konstitucijos normos ir principai buvo aiškinami plečiamai ir tai leido *paversti Konstitucijos nuostatas efektyviais pozityvaus teisinio reguliavimo instrumentais, teisiniais imperatyvais*, į kuriuos turėtų būti orientuota teisėkūra ir teisinė praktika, neleido Konstitucijos nuostatoms pavirsti vien abstrakčia deklaracija.

Vieni iš pastarųjų tokio pobūdžio Konstitucinio Teismo nutarimų – tai nutarimai, kuriuose buvo suformuota *konstitucinė apkaltos doktrina*. Pagal Seimo prašymą nagrinėdamas, ar Konstitucijai neprieštarauja Respublikos Prezidento Rolando Pakso veiksmai [21], Konstitucinis Teismas visų pirma turėjo išsiaiškinti, kokios funkcijos Konstituciniam Teismui apkaltos procese nustatytos Konstitucijoje, kokią teisinę reikšmę turi Konstitucinio Teismo išvada, kad Respublikos Prezidento veiksmai prieštarauja (ar neprieštarauja) Konstitucijai. Konstitucijos tekstas yra toks: 1) pašalinti Respublikos Prezidentą iš užimamų pareigų už šiurkštų Konstitucijos pažeidimą, priesaikos sulaužymą, nusikaltimo padarymą gali tik Seimas (Konstitucijos 74 straipsnis); 2) Konstitucinis Teismas teikia išvadą, ar Respublikos Prezidento, kuriam pradėta apkaltos byla, konkretūs veiksmai prieštarauja Konstitucijai (Konstitucijos 105 straipsnio 3 dalies 4 punktas); 3) remdamasis Konstitucinio Teismo išvadomis, klausimus, kurie numatyti Konstitucijos 105 straipsnio 3 dalyje, galutinai sprendžia Seimas (Konstitucijos 107 straipsnio 3 dalis); 4) Konstitucinio Teismo sprendimai klausimais, kuriuos Konstitucija priskiria jo kompetencijai, yra galutiniai ir neskundžiami (Konstitucijos 107 straipsnio 2 dalis).

Interpretuodami nurodytas Konstitucijos nuostatas vien lingvistiškai (pažodžiui) turėtume tokią teisinę konstrukciją: Konstitucinis Teismas teikia išvadą, ar Respublikos Prezidento veiksmai prieštarauja Konstitucijai (Konstitucijos 105 straipsnio 3 dalies 4 punktas), o galutinai šį klausimą sprendžia Seimas (Konstitucijos 107 straipsnio 3 dalis). Tokia Konstitucijos nuostatų samprata reikštų, kad Konstitucinio Teismo išvada yra tik rekomendacinio pobūdžio, kad klausimą, ar Respublikos Prezidentas pažeidė Konstituciją, galutinai spręsti gali tik Seimas. Toks Konstitucijos normų interpretavimas reikštų ir tai, kad pati Konstitucija apriboja Konstitucinio Teismo įgaliojimus šioje srityje, kad pati Konstitucija nustato išimtį (nurodo atvejį), kai Konstitucinio Teismo sprendimai nėra galutiniai.

Konstitucinis Teismas minėtas Konstitucijos nuostatas interpretavo kitaip. Buvo atkreiptas dėmesys į tai, kad pagal Konstitucijos 107 straipsnio 2 dalį, Konstitucinio Teismo sprendimai klausimais, kuriuos Konstitucija priskiria jo kompetencijai, yra galutiniai ir neskundžiami, kad pagal Konstituciją Seimas neturi įgaliojimų spręsti, ar Konstitucinio Teismo išvada yra pagrįsta ir teisėta. Jeigu Seimas neturi įgaliojimų spręsti, ar Konstitucinio Teismo išvada yra pagrįsta ir teisėta, vadinasi, teisinį faktą, kad Respublikos Prezidento veiksmai prieštarauja Konstitucijai, nustato tik Konstitucinis Teismas. Atsižvelgiant į tai, kad pagal Konstitucijos 74 straipsnį už šiurkštų Konstitucijos pažeidimą pašalinti Respublikos Prezidentą iš einamų pareigų gali tik Seimas, buvo konstatuota, kad Konstitucijoje yra nustatytos skirtingos Seimo ir Konstitucinio Teismo funkcijos apkaltos procese: Konstitucinis Teismas teikia išvadą, ar Respublikos Prezidento veiksmai prieštarauja Konstitucijai, o Seimas sprendžia ne tai, ar Respublikos Prezidento veiksmai prieštarauja Konstitucijai, bet tai, ar už šiuos veiksmus (už šiurkštų Konstitucijos pažeidimą) pašalinti Respublikos Prezidentą iš einamų pareigų. Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad *Konstitucijos pažeidimo nustatymas – tai teisinio, bet ne politinio vertinimo dalykas, todėl teisės klausimus – Konstitucijos pažeidimo faktą gali nustatyti tik teisminės valdžios institucija – Konstitucinis Teismas*, kuris, kaip ir visi teismai, sudaromas tik profesiniu pagrindu. Aiškinimas,

kad Konstitucijos pažeidimo faktą esą galėtų nustatyti ir Seimas, būtų konstituciškai nepagrįstas, nes jis reikštų, kad teisės klausimą, ar Respublikos Prezidentas pažeidė Konstituciją, galėtų spręsti ne teisminės valdžios institucija, bet Seimas – tokia valstybės valdžios institucija, kuri savo prigimtimi ir esme yra politinio pobūdžio institucija, kurios sprendimuose atsispindi Seimo narių daugumos politinė valia, kurios sprendimai grindžiami politiniais susitarimais, įvairiais politiniais kompromisais ir pan. Seimo, kaip politinio pobūdžio institucijos, sprendimas, kad Respublikos Prezidentas šiurkščiai pažeidė Konstituciją, galėtų būti grindžiamas politiniais argumentais, o iš politiniais argumentais grindžiamo konstatavimo, kad Konstitucija buvo šiurkščiai pažeista, galėtų kilti Respublikos Prezidento konstitucinė atsakomybė. Konstitucinis Teismas konstatavo, kad toks Konstitucijos nuostatų aiškinimas esą Seimas gali spręsti, ar Respublikos Prezidentas pažeidė Konstituciją, yra negalimas. Kartu Konstitucinis Teismas pažymėjo, kad Konstitucinio Teismo išvados, jog Respublikos Prezidentas šiurkščiai pažeidė Konstituciją, negali paneigti ar pakeisti nei Seimas, nei jokia kita valstybės institucija, joks valstybės pareigūnas ar kitas subjektas, kad ši išvada negali būti pakeista ar panaikinta nei referendumo, nei rinkimų, nei kuriuo nors kitu būdu [22]. Kita vertus, jeigu Konstitucinis Teismas padaro išvadą, jog Respublikos Prezidento veiksmai neprieštarauja Konstitucijai, Seimas negali spręsti, ar pašalinti Respublikos Prezidentą iš einamų pareigų. Toks konstitucinis reguliavimas, kai tik Konstitucinis Teismas turi įgaliojimus spręsti, ar Respublikos Prezidentas šiurkščiai pažeidė Konstituciją, Konstitucinio Teismo buvo įvertintas kaip konstitucinė garantija Respublikos Prezidentui, kad jam negalės būti nepagrįstai taikoma konstitucinė atsakomybė.

Visuminiu konstituciniu reguliavimu, konstituciniais principais buvo pasiremta sprendžiant, ar Konstitucijai neprieštarauja Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo pakeitimai, pagal kuriuos asmuo, kuris buvo pašalintas iš einamų pareigų apkaltos proceso tvarka, negali būti renkamas Respublikos Prezidentu, jeigu nuo jo pašalinimo iš pareigų neparėjo 5 metai. Toks draudimas Konstitucijoje *expressis verbis* nėra įtvirtintas. Konstitucinis Teismas prioritetą teikė ne pažodiniam Konstitucijos normų aiškinimui, bet Respublikos Prezidento konstitucinės priesaikos paskirčiai ir jos prasmei, teisminės valstybės principui, kuris suponuoja ir tai, kad valstybės valdžią įgyvendinančios institucijos turi būti sudaromos tik iš tokių piliečių, kurie besąlygiškai paklūsta Konstitucijai ir teisei, kurie savo veikloje vadovaujami Tautos ir valstybės interesais. Buvo konstatuota, kad *Respublikos Prezidento priesaika nėra vien formalus aktas, kad ji sukelia konstitucines pasekmes, kad asmuo, sulaužęs priesaiką ir už tai pašalintas iš pareigų, negali iš naujo prisiekti, nes visada kils abejonė dėl jo naujai duodamos priesaikos tikrumo ir patikimumo*, taigi ir dėl to, ar priesaiką duodantis asmuo Respublikos Prezidento pareigas vykdys taip, kaip jas vykdyti įpareigoja priesaika, ar šis asmuo vėl nesulaužys priesaikos, kitaip tariant, ar šio asmens vėl duodama priesaika nebus fiktyvi. Konstitucinis Teismas pabrėžė ir tai, kad apkaltos paskirtis – ne tik pašalinti Respublikos Prezidentą ar kitą priesaiką sulaužiusį valstybės pareigūną iš einamų pareigų, bet ir neleisti jiems niekada ateityje eiti tokių pareigų, kurių ėjimo pradžia susijusi su Konstitucijoje numatytos priesaikos davimu.

Pagal Konstitucinio Teismo suformuluotą konstitucinę apkaltos doktriną asmuo, kuris buvo pašalintas iš einamų pareigų apkaltos proceso tvarka (šia tvarka iš pareigų galima pašalinti Respublikos Prezidentą, Seimo narius, Konstitucinio Teismo pirmininką ir teisėjus, Aukščiausiojo Teismo pirmininką ir teisėjus, Apeliacinio teismo pirmininką ir teisėjus), niekada ateityje negali eiti ne tik Respublikos Prezidento, bet ir Seimo nario, Vyriausybės nario, teisėjo, valstybės kontrolieriaus pareigų.

15. Konstitucinio Teismo nutarimai, kuriuose, kaip kartais teigiama, Konstitucinis Teismas peržengia jam Konstitucijoje nustatytas negatyvios įstatymų leidybos funkcijos ribas ir, interpretuodamas Konstitucijos normas bei principus, sukuria „naujas“ teisės normas, ne visada vertinami viena-reikšmiškai [23]; po tokių Konstitucinio Teismo nutarimų, kuriuose plečiamai aiškinamas konstitucinės normos ar konstitucinio principo turinys, kartais net sulaukiama „draugiškų“ patarimų, perspėjimų neperžengti Konstituciniam Teismui Konstitucijoje nustatytų įgaliojimų ir nekurti to, ko nėra Konstitucijos tekste, vadinasi, nėra ir Konstitucijoje. Tačiau Konstitucija, kaip minėta, tai ne vien jos tekstas. Jeigu Konstitucinis Teismas per savo jurisprudenciją ir įsiveržia į Konstitucijos „kūrimą“ – tai tik tuo mastu, kuriuo aiškinami ir kartu plėtojami konstituciniai principai ir konstitucinės normos. Neretai būtent konstitucinis principas, atskleistas Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje, tampa tuo vieninteliu konstituciniu matu, kuriuo įmanoma patikrinti įstatymo, kito teisės akto atitikimą Konstitucijai [24].

16. Jeigu Konstitucijoje ar įstatymuose yra nustatyti atitinkami reikalavimai, kurių turi būti laikomais leidžiant įstatymus, Vyriausybės aktus, Respublikos Prezidento aktus, Konstitucinis Teismas, sprenddamas, ar įstatymai, kiti aktai neprieštarauja Konstitucijai, tiria ir tai, ar tokių reikalavimų buvo laikomasi, tiria ir faktines aplinkybes, nes nenustačius šių faktinių aplinkybių būtų neįmanoma iširti ir įstatymų, kitų teisės aktų atitikties Konstitucijai. Konstitucijos interpretavimo prasme reikšminga yra

byla, kurioje buvo tiriama, ar Respublikos Prezidento dekretas, kuriuo Lietuvos Respublikos pilietybė buvo suteikta J. Borisovui, neprieštaruja Konstitucijai [25]. *Tirdamas Respublikos Prezidento dekreto atitiktį Konstitucijai, Konstitucinis Teismas vertino ne tik Respublikos Prezidento dekreto turinį, bet ir jo išleidimo faktines aplinkybes, taip pat Respublikos Prezidento veiksmus.* Būtent dekreto išleidimo faktinių aplinkybių įvertinimas leido Konstituciniam Teismui konstatuoti, jog Respublikos Prezidentas Rolandas Paksas, suteikdamas Lietuvos Respublikos pilietybę J. Borisovui, kuris suteikė jam svarią finansinę ir kitokią paramą per Respublikos Prezidento rinkimus, traktavo šį asmenį išskirtinai ir sąmoningai nepaisė Konstitucijos 29 straipsnio 1 dalyje įtvirtinto reikalavimo, kad valstybės institucijoms ir jų pareigūnams visi asmenys lygūs, taip pat Konstitucijos 82 straipsnio 1 dalyje įtvirtinto reikalavimo, kad Respublikos Prezidentas turi būti visiems lygiai teisingas.

17. Skirtingai nuo bendrosios kompetencijos teismų, Konstitucinio Teismo nutarimai nėra nutarimai individualiose bylose, jo nutarimai labai veikia visą teisėkūros procesą, visų konstitucinių teisinių santykių subjektų veiklą. Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad visos Konstitucinio Teismo nutarimų sudedamosios dalys yra tarpusavyje susijusios ir sudaro vieną visumą, kad Konstitucinio Teismo nutarime turi būti pateikiami argumentai, kuriais grindžiamas sutarimas ir išdėstoma Konstitucijos nuostatų samprata. Atsižvelgiant į tai, jog Konstitucinio Teismo nutarimai yra privalomi visiems, Konstitucinis Teismas konstatavo, kad priimant naujus, keičiant ar papildant jau priimtus įstatymus ir kitus teisės aktus juos leidžiančios institucijos – *Seimas, Vyriausybė, Respublikos Prezidentas – yra saistomos Konstitucinio Teismo nutarimo motyvuojamojoje dalyje išdėstytos Konstitucijos nuostatų sampratos, kitų teisinių argumentų.* Toks Konstitucijos interpretavimas buvo lyg Konstitucinio Teismo atsakymas į gana dažnai kartotą teiginį, neva yra privaloma tik Konstitucinio Teismo nutarimo rezoliucinė dalis, o motyvuojamoji dalis nėra nei *obiter dicta* ir net ne *ratio decidendi*, kad motyvuojamoji dalis tėra rekomendacinio pobūdžio, taip pat atsakymas į Seimo priimtą Vietos savivaldos rinkimų įstatymo pakeitimą, kuriuo Seimas pabandė įveikti ankstesniame Konstitucinio Teismo nutarime pateiktą Konstitucijos nuostatų, draudžiančių Seimo nario dvigubą mandatą, sampratą.

Konstitucinio Teismo nutarimo nuostata, jog Konstitucinio Teismo pateikta Konstitucijos nuostatų samprata suvaržo Seimą, Vyriausybę, Respublikos Prezidentą, reiškia, kad *Konstitucinio Teismo nutarimai iš esmės įgyja pačios Konstitucijos galią, kad neįgyvendinimas, nepaisymas tokios Konstitucijos nuostatų sampratos, kurią pateikė Konstitucinis Teismas, iš esmės reiškia (tampa) Konstitucijos pažeidimu.* Minėta Konstitucinio Teismo nutarimo nuostata reiškia ir tai, kad *Konstitucinio Teismo nutarimai, kuriuose interpretuojamos Konstitucijos nuostatos, turi ne tik Konstitucijos aiškinamąjį, bet ir teisinį reguliavimą pertvarkantį bei teisę kuriantį krūvį.* Toks požiūris suponuoja ir ypatingą Konstitucinio Teismo atsakomybę interpretuojant Konstituciją.

18. Čia galima iškelti klausimą: kiek „laisvas“ yra Konstitucinis Teismas interpretuodamas Konstituciją, ypač konstitucinius principus? Kitaip tariant, kur yra pačios Konstitucijos leidžiama jos kūrybinio interpretavimo riba ir kur prasideda teisėjų (teismo) „savivalė“ [26].

Net jeigu manytume, kad Konstitucinis Teismas turi būti „šventai“ ištikimas „pradiniam“ (originaliam) Konstitucijos tekstui, stengtis jo turinio nekeisti, visada kils klausimas, o kokia vis dėlto yra to pradinio (originalaus) Konstitucijos teksto prasmė, koks yra jo tikrasis turinys. Net ir šio pradinio (originalaus) turinio sampratų gali būti tiek, kiek yra jo aiškintojų; šios įvairios teksto sampratos turi būti derinamos, vadinasi, Konstitucijos tekstas vis tiek įgys vienokią ar kitokią, jau ne pačią pirminę – vien tekstualinę (pažodinę) sampratą. Tai irgi būtų Konstitucijos interpretavimo rezultatas. Tačiau toks vien *originalistinis* Konstitucijos aiškinimas labai nuskurdintų pačios Konstitucijos turinį ir jos prasmę, skatintų ar net reikalautų dažnai keisti Konstituciją atsižvelgiant į nuolat besikeičiančius visuomeninius santykius, naujus visuomenės poreikius. Konstitucija, tapusi nestabili, negalėtų būti tvirtu visuomenės ir valstybės gyvenimo pamatu. Todėl Konstitucinis Teismas atiduoda prioritetą *interpretatyvizmui*. Konstitucinio Teismo jurisprudencija rodo, kad Konstitucinis Teismas priskirtinas aktyvistiniams teismams, kad jis neretai labai priartėja prie tos ribos, kurią peržengus galėtų kilti abejonė, ar interpretuojant Konstituciją nėra iškreipiama tikroji Konstitucijos prasmė. Tačiau Konstitucinis Teismas šios ribos iki šiol dar nėra peržengęs.

19. *Konstitucijos interpretavimo ribas nubrėžia pati konstitucinė medžiaga. Interpretuojant Konstituciją negali būti iškreiptos ar paneigtos fundamentalios nuostatos, kuriomis yra grindžiama visa Konstitucija:* šioms nuostatoms priskirtinas žmogaus teisių ir laisvių prigimtinis pobūdis; suvereniteto priklausymas Tautai; valstybės demokratinis pobūdis; valdžios įstaigų pareiga tarnauti žmonėms; tokia valstybės valdžios sąranga, kai valstybės valdžia negali būti sukoncentruota kurioje nors vienoje valstybės institucijoje, o turi būti padalyta tarp įvairių valstybės institucijų, kad tarp jų būtų pusiausvyra; nuostata, jog teisingumą vykdo tik teismas; nuostata, kad ūkinė veikla grindžiama privačios nuosavy-

bės teise, ūkinės veiklos laisve ir iniciatyva ir kt. Šios ir kitos panašaus pobūdžio nuostatos – tai lyg visos Konstitucijos karkasas, laikantis kitas konstitucines vertybes. *Fundamentalios, pamatinės nuostatos, kuriomis grindžiama visa Konstitucija, joje nustatytas konstitucinis reguliavimas, interpretavimo būdu gali būti koreguojamos tik labai nedaug, vadinasi, jos iš esmės negali būti pakeistos*. Kitos Konstitucijos nuostatos yra daug paslankesnės. Būtent šią – vadinamąją „dinaminę“ Konstitucijos dalį, interpretavimo būdu galima plėtoti ir taip, kad ji laipsniškai gali įgauti kitokią kokybę, gerokai besiskiriančią nuo tos, kurią Konstitucijai suteikė jos kūrėjai.

20. Iki šiol interpretuota tik nedidelė dalis Konstitucijos normų, konstitucinių nuostatų. Konstitucinis Teismas dar turi pakankamai didelę diskrecijos laisvę atskleisdamas Konstitucijos normų ir konstitucinių nuostatų sampratą. Tačiau diskrecija yra reliatyvi sąvoka, tai „nelyginant skylė pyragėlyje – egzistuoja tik kaip erdvė, palikta ją juosiančio suvaržymų saito“ [27]. Konstitucinis Teismas, suformuluodamas atitinkamą konstitucinę doktriną, kartu susaisto save šia doktrina, nes būsimosios konstitucinės doktrinos negalės būti formuojamos neatsižvelgiant į Konstitucinio Teismo anksčiau suformuluotas doktrinas, nes jau suformuluotos konstitucinės doktrinos toliau gali būti plėtojamos tik tuo pačiu, Konstitucinio Teismo jau atskleistu, konstituciniu pagrindu. *Todėl Konstitucinio Teismo formuojama doktrina* (plačiaja prasme – kaip konstitucinių doktrinų įvairiais klausimais visuma) *turi būti organiškai vientisa*, čia negalimi jokie vidiniai „nelygumai“, o tuo labiau prieštaravimai. Tai reiškia, kad tirdamas ginčijamo įstatymo, kito teisės akto konstitucingumą, Konstitucinis Teismas privalo vertinti šio teisės akto atitiktį ne tik pareiškėjo nurodytiems Konstitucijos straipsniams, bet visai Konstitucijai – vadinasi, būtina matyti visuminį konstitucinį reguliavimą. Tai apsaugo teismą nuo „fragmentinių“, tarpusavyje nesuderintų doktrinų atskirais klausimais kūrimo, užtikrina konstitucinės jurisprudencijos tęstinumą.

Suprantama, konstitucinė doktrina gali ir turi būti plėtojama, – neatskleidus naujų Konstitucijos nuostatų aspektų neretai nebūtų galima išspręsti naujos bylos, – tačiau Konstitucinio Teismo doktrina, ją laipsniškai plėtojant, neturėtų būti reviduojama iš esmės. Tai įmanoma tik tuo atveju, kai yra pakeičiama Konstitucija ir pasikeičia pats konstitucinis reguliavimas. Teoriškai turėtų būti būtent taip, tačiau Konstitucinio Teismo jurisprudencija rodo, kad Teismas yra keitęs savo anksčiau suformuluotą doktriną iš esmės ir nepasikeitus konstituciniam reguliavimui [28].

Atkreiptinas dėmesys, jog formuodamas konstitucinę doktriną, Konstitucinis Teismas siekia daryti tai tokia forma, kuri netrukdytų ateityje plėtoti jau išaiškintų konstitucinių nuostatų turinį. Kitaip tariant, *dažnai sąmoningai paliekama tam tikra erdvė tiriamų Konstitucijos nuostatų interpretavimui ir doktrinos modifikavimui*, atsižvelgiant į galimus kitokius argumentus, kuriais galėtų būti grindžiami nauji pareiškėjų prašymai, į naujus visuomenės poreikius.

21. Akivaizdu, kad Konstitucinis Teismas *negali interpretuoti Konstitucijos remdamasis ne konstituciniais argumentais (motyvais)*, negali interpretuoti Konstitucijos vadovaudamasis politiniais, tikslingumo, racionalumo ar kitais panašiais motyvais. Tokiu atveju Konstitucinio Teismo jurisprudencija taptų neprognozuojama, nebūtų užtikrintas Konstitucijos stabilumas ir jos pastovumas. *Konstitucija negali būti interpretuojama ad hoc*, nes politinės, socialinės ar kitos aplinkybės, kurios interpretavimo metu gali atrodyti ypač svarbios, praėjus kuriam laikui gali pasirodyti visiškai nereikšmingos. Svarbu ir tai, kad Konstitucinis Teismas netaptų aktyviu politinio proceso subjektu, nes tai gali pakirsti pasitikėjimą Konstituciniu Teismu kaip nešališku politinio ginčo, kuris konstitucinės justicijos procese įgyja teisinę formą, arbitru. Todėl pagal Konstituciją *negalimas toks kreipimasis į Konstitucinį Teismą, kuriame būtų prašoma išaiškinti, ką reiškia viena ar kita Konstitucijos nuostata, pateikti kurio nors atskiro Konstitucijos skirsnio ar visoje Konstitucijoje nustatyto konstitucinio reguliavimo sampratą*. Kitaip politinio proceso dalyviai (Seimas, Vyriausybė, Prezidentas) galėtų mėginti politinius klausimus spręsti Konstitucinio Teismo rankomis (per Konstitucinio Teismo teikiamą Konstitucijos interpretavimą), patys išvengdami tokių klausimų sprendimo. Todėl Konstitucinis Teismas, spręsdamas, ar priimti tirti ginčijamą įstatymą, kitą teisės aktą, visada aiškinasi kreipimosi motyvus – jeigu šie motyvai nėra teisiniai, Konstitucinis Teismas atsisako priimti nagrinėti prašymą.

22. Konstitucijos interpretavimo ribas lemia ir subjektyvūs faktoriai: *protingas, nuosaikus Konstitucinio Teismo „savęs suvaržymas“* kartais gali būti naudingesnis visuomenės ir valstybės raidai negu interpretavimo radikalumas, kuriam tiek teisinė bendruomenė, tiek politinė valdžia, tiek visuomenė dar aiškiai nėra „priebrendusios“. Suprantama, ta riba, kai Teismas pats „save suvaržo“, neturėtų būti tokia, kad Konstitucinis Teismas kiekviename savo nutarime (priklausomai nuo jo turinio) nemėgintų, plėtodamas konstitucinę doktriną, žengti bent truputį toliau, negu buvo padaryta ankstesniuose nutarimuose.

23. Spręsdamas, ar ginčijamas įstatymas, kitas teisės aktas neprieštarauja Konstitucijai, Konstitucinis Teismas visada privalo išsiaiškinti ginčijamo įstatymo, kito teisės akto turinį, jame nustatytą teisinį reguliavimą. Tačiau *ar Konstitucinis Teismas gali interpretuoti ginčijamą įstatymą, kitą teisės aktą?* Atsakymas į šį klausimą gali būti nevienareikšmis, nes čia „susiduria“ bendrosios kompetencijos teismų, administracinių teismų (ypač aukščiausių) ir Konstitucinio Teismo įgaliojimai. Konstitucinio Teismo jurisprudencija šiuo požiūriu nėra gausi, tačiau joje yra ne vienas nutarimas, kai Konstitucinis Teismas nutarimo motyvuojamojoje dalyje vartoja formuluotes „tik taip suprantant...“, „tik taip interpretuojant...“ įstatymo ar kito teisės akto nuostata neprieštarauja Konstitucijai [29]. Konstitucinio Teismo ir bendrosios kompetencijos teismų pateikiama įstatymo normų samprata ne visada sutampa. Ginčijamo įstatymo, kito teisės akto interpretavimas Konstitucinio Teismo nutarimuose yra neišvengiamas, nes tai padeda atskleisti ne tik įstatyme įkūnytus įstatymų leidėjo ketinimus, bet ir suteikti įstatymo normoje nustatytam teisiniam reguliavimui tokią prasmę, kuri atitiktų Konstituciją, išaiškinti šią prasmę subjektams, taikantiems teisės normą. Interpretuodamas ginčijamo įstatymo, kito teisės akto normą, Konstitucinis Teismas ne tik pateikia jos „tikrąjį“ turinį, bet kartu netiesiogiai pakoreguoja normos taikymo praktiką, kad įstatymas, kitas teisės aktas (teisingai išaiškinus jo turinį – atitinkantis Konstituciją), būtų taikomas taip, kad nebūtų iškreiptas jo tikrasis turinys.

24. Konstitucinė jurisprudencija, tiksliau – konstitucinė doktrina, kaip Konstitucijos aiškinimo rezultatas, jau tapo neatskiriamu Konstitucijos turinio elementu, nes per ją atskleidžiamos Konstitucijos normos ir konstituciniai principai, Konstitucijoje įtvirtintos vertybės, atskleidžiama tikroji konstitucinio reguliavimo prasmė. *Konstitucija turi būti aiškinama nuolat, nes Konstitucijos yra tiek, kiek jos yra išaiškinta.* Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje suformuota konstitucinė doktrina, Konstitucinio Teismo taikomi Konstitucijos interpretavimo kanonai daro Konstitucijos aiškinimą konstituciškai nuosekliai pagrįstą ir pakankamai prognozuojamą, sudaro prielaidas turėti tvirtą, bet kartu nuolat evoliucionuojančią Konstituciją.

Išvados

1. Konstitucijos interpretavimą lemia įvairūs veiksniai, vienas iš jų – pačios Konstitucijos samprata. Konstituciją sudaro jos normos, principai, taip pat Konstitucinio Teismo doktrina, atskleidžianti Konstitucijos normų ir principų turinį.

2. Tarp Konstitucijos normų ir principų nėra priešpriešos; konstituciniai principai organizuoja į darnią sistemą visas Konstitucijos nuostatas. Konstitucijoje nėra spragų, tarp atskirų Konstitucijos nuostatų nėra prieštaravimų; negalima vienu Konstitucijos normų ir principų aiškinti paneigiant kitų normų ir principų esmę. Tikrasis konstitucinio reguliavimo turinys gali būti atskleistas, kai konstitucinės normos yra analizuojamos konstitucinių principų kontekste.

3. Konstitucija aiškintina remiantis tik ja pačia, jos pačios logika, jos normų ir principų sąveika, konstituciniu visuminiu reguliavimu. Konstitucijos normų ir principų, konstitucinio reguliavimo turinio negalima aiškinti remiantis įstatymais ar kitais teisės aktais, neva konkretizuojančiais Konstituciją, nes taip būtų paneigta Konstitucijos viršenybė teisės sistemoje.

4. Konstitucija aiškintina taip, kad būtų užtikrintas konstitucionalizmas. Interpretuojant Konstituciją negali būti iškreiptos ar paneigtos fundamentalios nuostatos, kuriomis yra grindžiama Konstitucija. Konstitucija interpretuotina taip, kad ji būtų pritaikyta besikeičiantiems visuomenės poreikiams. Tik tuomet, kai Konstitucija „nesileidžia“ interpretuojama, ji turėtų būti keičiama ar papildoma.

5. Įstatymų leidėją saisto ne tik Konstitucinio Teismo nutarimo rezoliucinė dalis, bet ir nutarimo motyvuojamoji dalis, kurioje pateikiama Konstitucijos nuostatų samprata.

LITERATŪRA IR PASTABOS

1. **Vitgenšteinas L.** Rinktiniai raštai. – Vilnius: Mintis, 1995. P. 166.
2. **Konstitucinio Teismo** 1996 m. lapkričio 20 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos butų privatizavimo įstatymo 5 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios, 1996. Nr. 114-2643.
3. **Konstitucinio Teismo** 1997 m. gegužės 29 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 1996 m. gruodžio 5 d. nutarimo „Dėl Seimo nutarimo „Dėl Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos tarybos narių paskyrimo“

- pripažinimo netekusiu galios ir Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos tarybos sudarymo“ atitikimo Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1997. Nr. 49–1173.
4. **Konstitucinio Teismo** 2004 m. gegužės 25 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo 1¹ straipsnio (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) ir 2 straipsnio 2 dalies (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2004. Nr. 85–3094.
 5. **Kūris E.** Konstitucijos dvasia // Jurisprudencija. 2002. T. 30 (22). P. 5.
 6. **Safjan M.** Rol konstytucyjnych sudov v procese sozdaniya konstytucionnogo prava // Konstitucionnoje pravo na rubežė vekov. – Moskva: Norma. 2002. S. 134.
 7. **Kūris E.** Lietuvos Respublikos Konstitucijos principai // Lietuvos konstitucinė teisė. – Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2001. P. 225.
 8. Spauldoje yra pareikšta ir kitokių nuomonių; teigiama, kad Konstitucijos preambulės nuostata „siekdama atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės“ yra suvereno deklaruota filosofinė-politinė kategorija ir kad „atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės“ bei „teisinės valstybės“ sąvokų turinį atskleidžia pats suverenas – Tauta visame rašytinės Konstitucijos tekste. Žr. **Pavilionis R., Žukauskas H. ir kt.** Kritinės pastabos dėl Lietuvos Respublikos Seimo priimtų pataisų Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatyme konstitucingumo // Respublika. 2004 m. gegužės 18 d. P. 4.
 9. **Jarašiūnas E.** Aukščiausioji ir ordinarinė teisė: požiūris į Konstituciją pokyčiai // Jurisprudencija. 2002. T. 33 (25). P. 5–6.
 10. Konstitucinis Teismas, interpretuodamas Konstituciją, laiko ją vieninteliu teisinio reguliavimo matu. Klausimas dėl pačios Konstitucijos konstitucingumo (jos teisiškumo) yra išsprendžiamas dar prieš priimant Konstituciją ir jai įsigaliojant. Kadangi mato tobulumu abejoti netenka (kitaip apskritai neliktų jokio teisės aktų teisiškumo tikrinimo mato), priimta Konstitucija traktuotina kaip „tobula“, „ideali“ teisė. Suprantama, toks „Konstitucijos tobulumas“, jos „idealumas“ yra tik santykinis, jį galima konstatuoti tik Konstitucija grindžiamos teisinio reguliavimo sistemos požiūriu.
 11. **Konstitucinio Teismo** 2000 m. balandžio 5 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. rugsėjo 30 d. nutarimu Nr. 731–19 „Dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų sistemos operatyvinės veiklos nuostatų patvirtinimo“ patvirtintų „Lietuvos Respublikos vidaus reikalų sistemos operatyvinės veiklos nuostatų“ 4.7 papunkčio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 7 straipsnio 3 dalies 7 punktui“ // Valstybės žinios. 2000. Nr. 30–840; **Konstitucinio Teismo** 2000 m. balandžio 5 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. rugsėjo 30 d. nutarimu Nr. 731–19 „Dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų sistemos operatyvinės veiklos nuostatų patvirtinimo“ patvirtintų „Lietuvos Respublikos vidaus reikalų sistemos operatyvinės veiklos nuostatų“ 4.7 papunkčio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 7 straipsnio 3 dalies 7 punktui“ // Valstybės žinios. 2000. Nr. 30–840; **Konstitucinio Teismo** 2002 m. rugsėjo 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos telekomunikacijų įstatymo (2000 m. liepos 11 d. redakcija) 27 straipsnio 2 dalies, Lietuvos Respublikos telekomunikacijų įstatymo 27 straipsnio pakeitimo įstatymo 2 straipsnio 1 dalies, Lietuvos Respublikos telekomunikacijų įstatymo (2002 m. liepos 5 d. redakcija) 57 straipsnio 4 dalies, Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo (1997 m. gegužės 22 d. redakcija) 7 straipsnio 3 dalies 4 punkto, Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo (2002 m. birželio 20 d. redakcija) 7 straipsnio 3 dalies 6 punkto, Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 48 straipsnio 1 dalies (1961 m. birželio 26 d. redakcija) ir 75 straipsnio 1 dalies (1975 m. sausio 29 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2002. Nr. 93–4000.
 12. Plačiau žr. **Kūris E.** Konstitucijos dvasia // Jurisprudencija. 2002. T. 30(22). P. 5.
 13. **Europos Teisingumo Teismo** byla Nr. 6/64 *Costa v. ENEL*. 1964. ECR 585.
 14. **Konstitucinio Teismo** 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalies, 7 straipsnio 2 dalies 3 punkto, 11 straipsnio 1 dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 1981 straipsnio 1 bei 2 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2000. Nr. 39–1105.
 15. **Dworkin R.** Rimtas požiūris į teises. – Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2004. P. 65–66.
 16. **Konstitucinio Teismo** 2001 m. liepos 12 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės politikų, teisėjų ir valstybės pareigūnų darbo apmokėjimo įstatymo 4 straipsnio 1 ir 2 dalių, 5 straipsnio 1 ir 3 dalių, 7 straipsnio 3 dalies 1 punkto, 4, 5 ir 6 dalių, šio įstatymo priedėlio II skirsnio, Lietuvos Respublikos 2000 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo 6 priedėlio, Lietuvos Respublikos 2000 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo pakeitimo įstatymo 9 straipsnio, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1991 m. lapkričio 29 d. nutarimo Nr. 499 „Dėl valstybinės valdžios, valstybės valdymo ir teisėsaugos organų vadovų bei kitų pareigūnų laikinos bandomosios darbo apmokėjimo tvarkos“, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. birželio 24 d. nutarimo Nr. 666 „Dėl Lietuvos Respublikos teismų teisėjų, prokuratūros sistemos ir Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento pareigūnų bei kitų darbuotojų darbo apmokėjimo“, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. gruodžio 28 d. nutarimo Nr. 1494 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. birželio 30 d. nutarimo Nr. 689 „Dėl teisėtvarkos, teisėsaugos ir kontrolės institucijų vadovaujančiųjų pareigūnų ir valdininkų darbo apmokėjimo“ dalinio pakeitimo“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2001. Nr. 62–2276.
 17. Konstitucinis Teismas 1998 m. sausio 10 d. priėmė nutarimą byloje, kurioje nagrinėjo, ar Konstitucijai neprieštarauja Seimo 1996 m. gruodžio 10 d. nutarimas, kuriuo buvo pritarta Vyriausybės programai. Ginčijamo Seimo nutarimo konstitucingumui įvertinti Konstitucinio Teismo nutarime skirti vos keli puslapiai, tuo tarpu daugiau kaip šešiuose nutarimo puslapiuose yra aiškinama, kaip turi būti suprantamas Konstitucijoje

- įtvirtintas Vyriausybės atsistatydinimas ir Vyriausybės įgaliojimų grąžinimas. Žr. **Konstitucinio Teismo** 1998 m. sausio 10 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 1996 m. gruodžio 10 d. nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1998. Nr. 5–99.
18. Konstitucinis Teismas 2002 m. birželio 3 d. priėmė nutarimą byloje, kurioje buvo nagrinėjama, ar Konstitucijai neprieštarauja Vyriausybės 1993 m. vasario 23 d. nutarimas, kuriuo buvo nustatyti atskaitymai valstybiniam automobilių keliams tiesti, taisyti ir prižiūrėti. Konstitucinis Teismas savo nutarimą argumentavo labai lakoniškai: pagal Konstituciją mokesčiai ir kitos įmokos į biudžetą gali būti nustatomi tik įstatymais, todėl ginčijamas Vyriausybės nutarimas prieštarauja Konstitucijai. Žr. **Konstitucinio Teismo** 2002 m. birželio 3 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. vasario 23 d. nutarimo Nr. 99 „Dėl atskaitymų valstybiniam keliams tiesti, taisyti ir prižiūrėti“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2002. Nr. 55–2199.
 19. Pavyzdžiui, Konstitucijos 29 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs. Konstitucinis Teismas, interpretuodamas šią Konstitucijos nuostatą, konstatavo, kad sąvoka „visi asmenys“ apima ne tik fizinius, bet ir juridinius asmenis. Žr. **Konstitucinio Teismo** 1996 m. vasario 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. rugpjūčio 30 d. nutarimo Nr. 1164 „Dėl dalies žemės ūkio ministerijos įmonių paskolų kapitalizavimo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos biudžetinės sandaros įstatymo 13 straipsniui, Lietuvos Respublikos žemės ūkio ekonominių santykių valstybinio reguliavimo įstatymo 9 straipsniui ir Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 43 straipsnio pirmajai daliai“ // Valstybės žinios. 1996. Nr. 20–537.
 20. Konstitucijos 7 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad galioja tik paskelbti įstatymai. Aiškinant šią normą tik verbališkai, tik pagal raidę, būtų galima teigti, kad Konstitucijoje yra įtvirtintas reikalavimas skelbti tik įstatymus, kad Konstitucijoje nėra reikalavimo skelbti Vyriausybės aktus ir kitus poįstatyminius teisės aktus. Tokia samprata būtų konstituciškai nepagrįsta, nes ji nesiderintų su konstituciniu teisinės valstybės principu, pagal kurį teisė negali būti nevieša, jog teisės aktų paskelbimas yra būtina sąlyga, kad teisinių santykių subjektai žinotų, kokie aktai galioja, koks jų turinys ir kaip juos vykdyti, kad teisės aktų galia nukreipiama į ateitį, kad teisės aktų paskelbimas yra teisinio tikrumo sąlyga. Konstitucinis Teismas, atskleisdamas konstitucinio teisinės valstybės principo turinį, yra suformulavęs tokią minėtos Konstitucijos 7 straipsnio 2 dalies sampratą, pagal kurią Konstitucijoje yra įtvirtintas reikalavimas skelbti ne tik įstatymus, kaip tai *expressis verbis* nustatyta Konstitucijoje, bet ir Vyriausybės, Respublikos Prezidento, ministrų leidžiamus teisės aktus. Žr. **2001 m. lapkričio 29 d.** nutarimas „Dėl į Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. liepos 22 d. posėdžio protokolą įrašyto Lietuvos Respublikos Vyriausybės sprendimo „Dėl kompanijos „Danisco Sugar“ A/S prašymo įsigyti cukraus pramonės įmonių akcijų“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų skelbimo ir įsigaliojimo tvarkos“ 3 bei 8 straipsnių nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2001. Nr. 102–3636; **Konstitucinio Teismo** 2003 m. spalio 29 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1991 m. lapkričio 8 d. nutarimo Nr. 458 „Dėl nuostolių, padarytų gamtai, pažeidus aplinkos apsaugos įstatymus, skaičiavimo metodikos patvirtinimo“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2003. Nr. 103–4611.
 21. **Konstitucinio Teismo** 2004 m. kovo 31 d. išvada „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento Rolando Pakso, kuriam pradėta apkaltos byla, veiksmų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2004. Nr. 49–1600.
 22. **Konstitucinio Teismo** 2004 m. gegužės 25 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo 1¹ straipsnio (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) ir 2 straipsnio 2 dalies (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2004. Nr. 85–3094.
 23. Žr., pvz., **Vaišvila A.** Lietuvos Respublikos Prezidentui Rolandui Paksui iškeltų kaltinimų vertinimas teisės ir sistemos požiūriu // Respublika. 2004 m. kovo 13 d. P. 18–20.
 24. Konstitucinis Teismas tyrė, ar Konstitucijai neprieštarauja Mokesčių administravimo įstatymo normos, nustatančios baudų dydžius už mokesčių įstatymo pažeidimus. Konstitucinis Teismas konstatavo, kad nors pagal Konstituciją įstatymų leidėjas turi teisę už mokesčių įstatymų pažeidimus nustatyti baudas, tačiau nustatydamas baudų dydžius įstatymų leidėjas yra varžomas teisingumo ir teisinės valstybės konstituciniu principu, kad šie principai neleidžia nustatyti už teisės pažeidimus tokių nuobaudų, taip pat ir tokio dydžio baudų, kurios būtų akivaizdžiai neproporcingos (neakivaizdžios) teisės pažeidimui ir siekiamam tikslui. Konstitucinis Teismas konstatavo, kad ginčijamu įstatymu nustatytos baudos už mokesčių įstatymų pažeidimus yra per didelės, neproporcingos padarytiems teisės pažeidimams ir nutarė, kad ginčijamos įstatymo normos prieštarauja konstituciniams teisingumo ir teisinės valstybės principams. Pažymėtina, kad Konstitucinis Teismas konstatavo įstatymo prieštaravimą tik konstituciniams principams, o ne kuriam nors Konstitucijos straipsniui, nes straipsnio, kuriame būtų įtvirtinti baudų dydžiai, Konstitucijoje nėra. Žr. **Konstitucinio Teismo** 2000 m. gruodžio 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 40 straipsnio pripažinimo netekusiu galios ir 251 straipsnio pakeitimo įstatymo 1 ir 2 straipsnių, Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo 27 straipsnio 5 dalies, 50 straipsnio 3 ir 9 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2000. Nr. 105–3318.
 25. **Konstitucinio Teismo** 2003 m. gruodžio 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. balandžio 11 d. dekreto Nr. 40 „Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimo išimties tvarka“ ta apimtimi, kuria nustatyta, kad Lietuvos Respublikos pilietybė išimties tvarka suteikiama Jurij Borisov, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 16 straipsnio 1 daliai“ // Valstybės žinios. 2003. Nr. 124–5643.

26. **Heberle P.** Otkrytoje obščestvo tolkovatelej konstituciji // Konstitucionnoje pravo: vostočnoevropeiskoje obozrenije. 2003. Nr. 1 (42).
27. **Dworkin R.** Rimtas požiūris į teises. – Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2004.
28. Savo veiklos pradžioje suformulavęs nuostatą, kad Konstitucinis Teismas tiria tik galiojančių įstatymų ir kitų teisės aktų atitiktį Konstitucijai, vėliau Konstitucinis Teismas visiškai pakeitė tokią savo kompetencijos sampratą ir konstatavo, jog Konstitucinis Teismas turi įgaliojimus tirti ir negaliojančių, taip pat priimtų ir oficialiai paskelbtų, bet dar neįsigaliojusių įstatymų ir kitų teisės aktų atitiktį Konstitucijai. Žr. **Konstitucinio Teismo** 2000 m. balandžio 5 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. rugsėjo 30 d. nutarimu Nr. 731–19 „Dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų sistemos operatyvinės veiklos nuostatų patvirtinimo“ patvirtintų „Lietuvos Respublikos vidaus reikalų sistemos operatyvinės veiklos nuostatų“ 4.7 papunkčio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 7 straipsnio 3 dalies 7 punktui“ // Valstybės žinios. 2000. Nr. 30–840; **Konstitucinio Teismo** 2002 m. rugsėjo 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos telekomunikacijų įstatymo (2000 m. liepos 11 d. redakcija) 27 straipsnio 2 dalies, Lietuvos Respublikos telekomunikacijų įstatymo 27 straipsnio pakeitimo įstatymo 2 straipsnio 1 dalies, Lietuvos Respublikos telekomunikacijų įstatymo (2002 m. liepos 5 d. redakcija) 57 straipsnio 4 dalies, Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo (1997 m. gegužės 22 d. redakcija) 7 straipsnio 3 dalies 4 punkto, Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo (2002 m. birželio 20 d. redakcija) 7 straipsnio 3 dalies 6 punkto, Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 48 straipsnio 1 dalies (1961 m. birželio 26 d. redakcija) ir 75 straipsnio 1 dalies (1975 m. sausio 29 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2002. Nr. 93–4000.

The Principles and Limits of Interpretation of the Constitution

Dr. Vytautas Sinkevičius
Mykolas Romeris University

Keywords: *Constitution, norms and principles of the Constitution, doctrine of the Constitutional Court, letter of the Constitution, spirit of the Constitution, conception of the Constitution, entirety of the constitutional regulation, interpretation of the Constitution, oath, impeachment.*

SUMMARY

Interpretation of the Constitution is determined by various factors, and one of them is the conception of the Constitution itself. The Constitution is composed of norms and principles, as well as the doctrine of the Constitutional Court, revealing the content of constitutional norms and principles and the values that are entrenched in the Constitution. Although the legal regulation established in the Constitution always has a certain linguistic expression, however the Constitution is not only the text but also the legal norms consolidated in it. The Constitution is also the deep, fundamental values which can lack particular textual expression, but which are derived from (which are reflected by) the constitutional norms and constitutional principles that are derived from the entirety of the whole constitutional regulation. The Constitution has not only its letter, but also its spirit. It is reflected by the text of the Constitution and constitutional principles. Therefore, it is impermissible to construe nor apply the text and the letter of the Constitution so that the principles and the spirit of the Constitution would be denied, that the fundamental, deep meaning of the Constitution, as an act consolidating and protecting the most important values of the Nation, and drawing guidelines to the entire legal system, would be denied. There cannot be and there is not any contradiction between constitutional norms and constitutional principles; it is the constitutional principles that organise all provisions of the Constitution into a harmonious system and that do not permit any internal contradiction within the Constitution, nor any such its interpretation which might distort or deny the meaning of a certain provision of the Constitution. The genuine content of the constitutional regulation may be revealed only when one analyses the constitutional norms within the context of constitutional principles. The constitutional principles determine and decide the interpretation of the Constitution. All the text of the Constitution without exception, all the norms and principles of the Constitution have the same legal power. However, the normative content (charge) of the constitutional principles is much bigger. The Preamble to the Constitution has also its normative charge. When one comprehends the Constitution as the entirety of the legal norms and principles that are consolidated in it as an indivisible and harmonious system, in which all the provisions are coordinated with each other and between

which there is a balance, one is to hold that the Constitution contains no gaps and that there are no contradictions between individual provisions of the Constitution. It is not permitted to interpret principles and norms of the Constitution by denying the essence of the other principles and norms. The Constitution must be interpreted only on its own grounds, its logic, relations and interaction of its norms and principles, and the overall constitutional regulation. It is impermissible to interpret the content of the norms and principles and of the constitutional regulation by referring to laws or other legal acts, purportedly particularising the Constitution, since in that case the supremacy of the Constitution in the legal system would be denied. The Constitution is to be interpreted so that constitutionalism might be guaranteed. The priority of human rights and freedoms, private ownership, as well as freedom of economic activity, which are consolidated in the Constitution, imply a liberalist organisation of the society; alongside, this ought to imply a respective “stance“ of the interpreters of the Constitution, i.e. the Constitutional Court, in the course of interpretation of the Constitution and ensuring constitutionalism. The Constitution has to be interpreted so that it might be adjusted to the changing needs of the society. This can be done only by interpreting the Constitution, especially the constitutional principles, in an expansive manner. By interpreting the Constitution, the Constitutional Court alongside “creates“ the Constitution. However, it does not mean that the Constitutional Court has replaced the legislator. The Constitutional Court derives a model of certain constitutional legal regulation from the norms and principles of the Constitution, which permits the subjects of constitutional relations to act (to establish such a legal regulation), so that this would be in line with the Constitution. The conception of provisions of the Constitution which is presented in Constitutional Court rulings are binding to the state institutions, i.e. the Seimas, the President of the Republic and the Government, which pass laws and other legal acts. The non-implementation and disregard of the conception of provisions of the Constitution, which was presented by the Constitutional Court, virtually means (becomes) violation of the Constitution. When one interprets the Constitution, one may not distort or deny the fundamental provisions upon which the entire Constitution is based. The doctrine formed by the Constitutional Court (in its wider meaning – as the entirety of constitutional doctrines as regards various issues) must be integral in all its parts, and here no internal contradictions are allowed. The Constitution may be interpreted on the basis of constitutional arguments (reasons) only; it cannot be interpreted on the grounds of political, expediency, rational or any other similar reasons. The Constitution must be interpreted continually, since there is as much Constitution as there is its interpretation.

